

بسم الله الرحمن الرحيم

دانشگاه اصفهان

دانشکده الهیات و معارف اهل البیت (ع)

گروه معارف اهل البیت (ع)

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته‌ی مطالعات زنان گرایش حقوق زن در اسلام

تحلیل فقهی و حقوقی ارزش اقتصادی کار زنان در خانه

استاد راهنما:

دکتر قدرت الله خسروشاهی

استاد مشاور:

دکتر ایمان باستانی فر

دانشجو:

سعیده جلالی دهکردی

اسفندماه ۱۴۰۱

تعه‌دنامه اصالت اثر

اینجانب سعیده جلالی دهکردی دانشجوی مقطع ارشد رشته مطالعات زنان متعهد می‌شوم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه و برون‌دادهای حاصل از آن، دستاورد پژوهشی اینجانب با اشراف و راهنمایی استادان دکتر قدرت الله خسروشاهی و دکتر ایمان باستانی فر است و آن دسته از مطالب این پایان‌نامه که حاصل تحقیقات دیگران بوده نیز طبق شیوه‌نامه‌های مصوب ارجاع، مستند شده و در فهرست منابع و مآخذ این پژوهش آمده است. ضمناً اظهار می‌دارم که این پایان‌نامه پیش‌تر برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی ارائه نشده است. بدیهی است دانشگاه اصفهان برای خود این حق را قائل است که در صورت احراز و اثبات هرگونه تخلف در این باره، مدرک تحصیلی اینجانب را از درجه اعتبار ساقط نماید و ضمن درج موضوع در جراید کثیرالانتشار، کلیه امتیازات و حقوقی را که به‌موجب آن پس از دوران تحصیل، از آن‌ها بهره‌مند گشته‌ام، از اینجانب سلب و به‌طرف ذی‌نفع مسترد کند.

کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر دستاوردهای مطالعات و نوآوری‌های ناشی از پژوهش در این پایان‌نامه در چارچوب آیین‌نامه مالکیت فکری و تجاری‌سازی دانشگاه تعیین می‌شود.

دانشجو: سعیده جلالی دهکردی امضاء

استاد راهنما: دکتر قدرت الله خسروشاهی امضاء

دانشگاه اصفهان

حوزه معاونت پژوهش و فناوری

دانشکده الهیات و معارف اهل البیت (ع)

گروه معارف اهل البیت (ع)

پایان نامه خانم

سعیده جلالی دهکردی

دانشجوی رشته‌ی مطالعات زنان گرایش حقوق زن در اسلام

تحلیل فقهی و حقوقی ارزش اقتصادی کار زنان در خانه.

به عنوان بخشی از ملزومات درجه کارشناسی ارشد

در تاریخ ۱۴۰۱/۱۲/۲۴ توسط هیات داوران زیر بررسی و با درجه به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر قدرت الله خسروشاهی با مرتبه‌ی علمی استادیار از دانشگاه اصفهان امضا

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر ایمان باستانی فر با مرتبه‌ی علمی استادیار از دانشگاه اصفهان

۳- استاد داور داخل گروه دکتر وحید مقدم با مرتبه‌ی علمی استادیار از دانشگاه اصفهان امضا

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر رسول مظاهری کوهانستانی با مرتبه‌ی علمی استادیار از دانشگاه اصفهان امضا

مهر و امضای مدیر گروه

پاسکزاری

از تمام کسانی که در انجام این پژوهش بنده ریا یاری کردند، به ویژه اساتید بزرگوار که بارها سبانی های خود در تدوین این مجموعه نقش ویژه ای ایفا نمودند و نیز خانواده گرامی ام که همواره مشوقی در تمام دوران تحصیل بودند، صمیمانه تشکر می کنم.

تقدیم نامہ

این پایان نامہ را بہ حضرت حجت بن الحسن العسكري (عج) و تمامی شہدای راہ اسلام خصوصاً شہیدان ہشت سال دفاع مقدس و دانی ام شہید محمد رضا معتمدی کہ جان خود را در راہ دفاع از مہین اسلامی بذل نمودند، تقدیم می کنم.

چکیده

از مباحث مسئله برانگیز در جامعه کنونی بحث ارزش کار خانگی است. ارزش بالاتری که جامعه خواسته و یا ناخواسته به کار در خارج از منزل نسبت به ارزش کار زنان در خانه داده است، باعث می شود که زنان انگیزه بیشتری برای کار در خارج از منزل داشته باشند. هدف این پژوهش، تبیین تمایز ارزش کار زن در دین مبین اسلام در مقایسه با دیدگاه‌ها و نظریه‌های متعارف ارزش و شناسایی نقاط اشتراک و افتراق و بررسی عوامل تأثیرگذار بر کار خانگی و اینکه کار زن در خانه را به‌عنوان کار اقتصادی به رسمیت بشناسند تا بتواند برای زنان حقوق، حق بیمه، بازنشستگی مبتنی بر شناسایی منابع تأمین مالی مختلف فردی و اجتماعی در نظر بگیرد. در ابتدا بر اساس نظریه‌های متعارف ارزش در اقتصاد متعارف (مانند آدام اسمیت، ریکاردو، مارکس و غیره)، نگاه به ارزش کار زنان در چارچوب این نظریه‌ها تحلیل و از منظر مبانی و قواعد فقهی و حقوق در دین مبین اسلام و حقوق مدنی ایران تحلیل، نقد و مقایسه شد. تحقیق بر اساس روش کتابخانه‌ای مبتنی بر نظریه‌های ارزش کار در اقتصاد متعارف و فقه اسلامی صورت گرفته است. با توجه به نظریه‌های ارزش در اقتصاد، اندیشمندان اقتصاد کلاسیک همچون اسمیت، ریکاردو و مارکس کارهای مادی زنان در خانه را ارزشمند می‌دانند اما توجهی به اثرات جانبی و معنوی کار زنان در خانه ندارند و ارزش نیروی کار را در ارزش مبادلاتی آن تعریف می‌کنند، همچنین کارهای معنوی زنان در خانه را ارزشمند نمی‌دانند. برخلاف نظریه‌های ارزش در اقتصاد، بر طبق نظریه‌های ارزش در اسلام ما اعتقاد داریم کارهای مادی و معنوی زنان ارزشمند است و در دین مبین اسلام بر نقش کارهای معنوی زنان از جمله مهم‌ترین کارها که تربیت است، تأکید شده است، همین تفاوت نظریه‌های ارزش در اقتصاد و اسلام، در نحوه محاسبه ارزش‌گذاری کار زنان در خانه هم تأثیر گذاشته و نحوه محاسبه را متفاوت می‌کند. در این تحقیق به این نتیجه می‌رسیم که ارزش نیروی کار از منظر دین مبین اسلام صرفاً ارزش مبادلاتی نیست بلکه ارزش ذاتی است و اسلام کار زنان در خانه را نه تنها ارزشمند، بلکه دارای ارزش اقتصادی می‌داند. با توجه به یافته‌ها می‌توان کار زنان در خانه را به‌عنوان اشتغال در نظر گرفت.

کلیدواژه‌ها: ارزش اقتصادی، کارگر، کار زنان در خانه، اشتغال

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول کلیات	
۱-۱- مقدمه.....	۱
۲-۱- واژگان کلیدی.....	۲
۱-۲-۱- ارزش اقتصادی.....	۲
۲-۲-۱- کارگر.....	۲
۳-۲-۱- کارزنان در خانه.....	۲
۴-۲-۱- اشتغال.....	۲
۳-۱- بیان مسئله.....	۲
۴-۱- پیشینه پژوهش.....	۵
۵-۱- سوالات پژوهش.....	۹
۱-۵-۱- سوال اصلی پژوهش.....	۹
۶-۱- اهداف پژوهش.....	۱۰
۱-۶-۱- هدف اصلی پژوهش.....	۱۰
۷-۱- نوآوری تحقیق.....	۱۰
۸-۱- روش تحقیق.....	۱۰

فصل دوم رویکردهای مختلف به ارزش

۱-۲- مقدمه.....	۱۱
۲-۲- ارزش در علوم مختلف.....	۱۱
۱-۲-۲- ارزش در علوم اجتماعی.....	۱۳
۲-۲-۲- ارزش در فلسفه.....	۱۵

عنوان

صفحه

۳-۲-۲- ارزش در اخلاق.....	۱۷
۴-۲-۲- ارزش در روان شناسی.....	۱۷
۵-۲-۲- ارزش در حقوق.....	۱۸
۳-۲- ارزش بر اساس دین اسلام.....	۱۹
۱-۳-۲- ارزشمندی ذاتی.....	۲۰
۲-۳-۲- ارزشمندی اکتسابی.....	۲۰
۴-۲- ارزش در اقتصاد.....	۲۲
۱-۴-۲- ارزش اقتصادی از منظر اسلام.....	۲۲
۱-۱-۴-۲- ارزش از دیدگاه شهید صدر(ره).....	۲۲
۲-۱-۴-۲- ارزش از دیدگاه شهید مطهری(ره).....	۲۶
۲-۴-۲- نظریه های ارزش در اقتصاد.....	۳۱
۱-۲-۲-۲- نظریه ذاتی ارزش.....	۳۲
۲-۲-۴-۲- نظریه ذهنی ارزش.....	۳۴
۳-۲-۴-۲- نظریه ارزش مبنی بر کار.....	۳۵
۴-۲-۴-۲- نظریه ارزش مبنی بر مبادله.....	۳۷
۵-۲-۴-۲- نظریه ارزش مبنی بر پول.....	۳۸
۶-۲-۴-۲- نظریه ارزش کلاسیک.....	۳۸
۷-۲-۴-۲- ارزش از دیدگاه نئوکلاسیک ها.....	۴۲
۸-۲-۴-۲- مقایسه میان جایگاه نظریه های ارزش در اقتصاد با ارزش در اسلام.....	۴۴

فصل سوم کار زنان در خانه

۱-۳- مقدمه.....	۴۵
۲-۳- انواع کار در علم اقتصاد.....	۴۵
۱-۲-۳- کار داوطلبانه.....	۴۵

عنوان

صفحه

۳-۲-۱-۱- پیشینه تعریف کار داوطلبانه.....	۴۶
۳-۲-۲- کار غیر داوطلبانه.....	۴۸
۳-۲-۳- کار موقت.....	۴۸
۳-۲-۴- کار دائم.....	۴۸
۳-۲-۵- کار خانوادگی.....	۴۹
۳-۳- کارهای زنان در خانه.....	۵۰
۳-۳-۱- مصادیق کار زنان در خانه.....	۵۲
۳-۳-۱-۱- کارهای مادی.....	۵۲
۳-۳-۱-۲- کارهای معنوی.....	۵۲
۳-۳-۱-۳- نظریه های جامعه شناسی درباره خانه داری.....	۵۳
۳-۳-۱-۴- نظریات متاخر درباره خانه دار.....	۵۴
۳-۴-۱- اثرات کار خانگی.....	۵۴
۳-۴-۱- پیامدهای عاطفی اشتغال بانوان در خانواده.....	۶۱
۳-۴-۲- تعارض بین نقش اشتغال و خانه داری.....	۶۳
۳-۴-۳- اثرات جانبی کار خانگی زنان.....	۶۹
۳-۵-۱- کار خانگی از منظر اقتصاد متعارف.....	۷۴
۳-۵-۱- اقتصاد سرمایه داری و عدم توجه به محاسبه کار زنان در تولید ناخالص ملی.....	۷۵
۳-۵-۲- طرفداران زنان (فمینیسم).....	۷۷
۳-۵-۲-۱- نسبت فمینیسم و مارکسیسم.....	۷۷
۳-۵-۲-۲- نظریه های فمینیستی.....	۸۱
۳-۶-۱- کار خانگی از منظر دین اسلام.....	۸۳
۳-۷- تفاوت اسلام و فمینیست.....	۸۹
۳-۸- تحلیل رویه حقوقی موجود در ارزیابی کار زنان در خانه.....	۹۰
۳-۸-۱- اجرت المثل.....	۹۰

- ۳-۸-۱-۱- تعاریف اجرت المثل..... ۹۰
- ۳-۸-۱-۲- شرایط تعلق اجرت المثل به زوجه..... ۹۱
- ۳-۸-۱-۳- زمان مطالبه اجرت المثل..... ۹۲
- ۳-۸-۱-۴- محاسبه اجرت المثل زوجه..... ۹۳
- ۳-۹- محاسبه ارزش کار خانگی..... ۹۴
- ۳-۱۰- راهکارهای نهاد های بین الملل برای ارزش گذاری کار خانگی زنان..... ۹۶

فصل چهارم ارزیابی اقتصادی کار زنان در خانه

- ۴-۱- مقدمه..... ۹۷
- ۴-۲-۱- تطبیق نظریه های ارزش متعارف بر فعالیت های خانگی..... ۹۷
- ۴-۲-۱- نظر اندیشمندان علوم اجتماعی بر کار زنان در خانه..... ۹۷
- ۴-۲-۲- نظر فلاسفه بر کار زنان در خانه..... ۹۸
- ۴-۲-۳- نظر فلاسفه اخلاق بر کار زنان در خانه..... ۹۸
- ۴-۲-۴- نظر روانشناسان بر کار زنان در خانه..... ۹۹
- ۴-۲-۵- نظر حقوقدانان بر کار زنان در خانه..... ۹۹
- ۴-۲-۶- نظر دین اسلام بر کار زنان در خانه..... ۹۹
- ۴-۲-۷- نظریه ذاتی ارزش بر کار زنان در خانه..... ۱۰۱
- ۴-۲-۸- نظریه تئوری ذهنی ارزش بر کار زنان در خانه..... ۱۰۱
- ۴-۲-۹- نظریه ارزش مبنی بر کار، بر فعالیت زنان در خانه..... ۱۰۱
- ۴-۲-۱۰- نظریه ارزش مبنی بر مبادله بر کار زنان در خانه..... ۱۰۱
- ۴-۲-۱۱- نظریه ارزش مبنی بر پول بر کار زنان در خانه..... ۱۰۲
- ۴-۲-۱۲- نظریه اقتصاد کلاسیک، بر کار زنان در خانه..... ۱۰۲
- ۴-۲-۱۳- نظریه آدام اسمیت بر کار زنان در خانه..... ۱۰۲
- ۴-۲-۱۴- نظریه ریکاردو بر کار زنان در خانه..... ۱۰۲

عنوان	صفحه
-------	------

۱۵-۲-۴- نظریه مارکس بر کار زنان در خانه.....	۱۰۳
--	-----

۱۶-۲-۴- نظر نئوکلاسیک ها بر کار زنان در خانه.....	۱۰۳
---	-----

۱۷-۲-۴- نظر فمینیست ها بر کار زنان در خانه.....	۱۰۳
---	-----

فصل پنجم نتیجه گیری و پیشنهادها

۱-۵- مقدمه.....	۱۰۵
-----------------	-----

۲-۵- نتیجه گیری.....	۱۰۵
----------------------	-----

۳-۵- پیشنهادها.....	۱۱۵
---------------------	-----

منابع و مآخذ.....	۱۱۶
-------------------	-----

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳ مصادیقی از کار داوطلبانه.....	۴۷
جدول ۱-۵ تطبیق نظریه‌های ارزش بر مصادیق کار زنان در خانه (بر اساس نتایج تحقیق).....	۱۱۴

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

در این فصل، کلیات پژوهش که عبارت‌اند از توضیح واژگان کلیدی، بیان مسئله، پیشینه تحقیق، سؤالات اصلی و فرعی، اهداف اصلی و فرعی پژوهش، نوآوری و روش تحقیق بیان خواهد شد.

چرا مردم به زن خانه‌دار به چشم زن بیکار نگاه می‌کنند!

بیشتر از ۶۰ درصد زنان کشور خانه‌دار هستند. با این وجود، رسانه‌های کشور معمولاً برای معرفی زنان موفق، زنی رو مثال می‌زنند که هم‌زمان مادر چند فرزند باشد، تحصیلات عالی داشته و علاوه بر فعالیت‌های اجتماعی، دارای شغل و درآمد هم باشد.

اشکال این نگاه علاوه بر تحقیر خانه‌داری، معرفی الگویی غیرقابل اجرا برای زنان است. چراکه وظایف همسری و مادری، کاری تمام‌وقت است و معمولاً زنانی می‌توانند هم‌زمان به امور اجتماعی و کارهای منزل برسند که از تمکن مالی و در اختیار گرفتن پرستار بچه یا چیزهایی شبیه این بی‌بهره نباشند.

رهبر انقلاب فرمودند: «حتماً باید بر روی کار زنان خانه‌دار ارزش‌گذاری ویژه‌ای انجام شود. بعضی می‌توانستند بروند سرکار، بعضی می‌توانستند تحصیلات عالی داشته باشند، بعضی تحصیلات عالی هم داشتند. من دیدم زنانی از این قبیل را که گفتند ما می‌خواهیم این بچه را بزرگ کنیم، خوب تربیت کنیم، نرفتیم کار بگیریم» ۱۳۹۸/۸/۴.

۱-۲- واژگان کلیدی

۱-۲-۱- ارزش اقتصادی^۱: ارزش یک شیء باقیمت آن متمایز است. ارزش به اعتقاد اسمیت^۲، استعمالی است که بر خواسته از فایده هر چیز در حین استفاده کردن باشد و یا ارزش مبادله‌ای است که معادل با مقدار کار صورت گرفته در تولید است. (اسمیت، ۱۹۷۶، ص: ۴). از منظر شهید صدر (ره) تمامی عواملی که در تولید دخالت نموده و مقدار محصول در دسترس را تعیین می‌کند، بر اساس معیار مطلوبیت در ارزش مبادله‌ای کالا مؤثر خواهد بود. (الصدر، ۱۹۸۶، ص ۲۱۳)

۲-۲-۱- کارگر^۳: کسی است که با هر عنوان در مقابل دریافت حق‌السعی اعم از مزد، حقوق، سهم سود و سایر مزایا به درخواست کارفرما کار می‌کند. (قانون کار ماده ۲، ۱۳۶۹)

۳-۲-۱- کار زنان در خانه^۴: کار زنان در خانه، بخشی از تولید خانواده است؛ که تولید خانواده^۵ فعالیت‌های بدون دستمزد توسط خانوار برای خانوار تعریف می‌شود که چون مشابه آن مانند پختن غذا و خدمات خانه‌داری را می‌توان از بازار خرید بخشی از تولید بدون دستمزد است. (رید^۶، ۱۹۳۴، صص ۵-۶)

۴-۲-۱- اشتغال^۷: بر اساس نظریه بیکاری پیگو^۸، به نقل از کینز در کتاب نظریه عمومی اشتغال، بهره و پول (۱۹۳۵) میزان اشتغال از برابری تابع عرضه کار با تقاضای حقیقی، کار شکل می‌گیرد که دستمزد حقیقی عامل اصلی در شکل‌گیری آن است. تقاضا برای کار، متأثر از دو نوع صنعت شامل کالای مصرفی و کالای غیر مصرفی است. (فرهنگ، ۱۳۴۸، صص ۳۱۳-۳۱۶)

۱-۳- بیان مسئله

در جامعه کنونی آنچه باعث می‌شود که زنان انگیزه بیشتری برای کار در خارج از منزل داشته باشند ارزش بالاتری است که جامعه خواسته و یا ناخواسته به کار در خارج از منزل نسبت به ارزش کار زنان در خانه داده است. زنان سعی می‌کنند در بیرون از خانه، دارای شغل و درآمد مستقل شوند. از طرفی یکی از وظایف زنان، خصوصاً مادران در خانواده، ایجاد آرامش و تربیت فرزند است. زمانی که خانمی کارمند رسمی است و اکثر وقت خود را در بیرون خانه صرف می‌کند، پس از کار و بازگشت به خانه به

¹Economic Value

² Smith

³ Employee(manual worker)

⁴ The women working at home

⁵ Household Production

⁶ Reid

⁷ Employment

⁸pigo

دلیل خستگی روحی و جسمی طبعاً وقت زیادی نمی‌تواند برای همسر و فرزندان خود بگذارد، همچنین استرس و فشار کار موجب می‌شود که او تمایل زیادی به فرزندآوری نداشته باشد که این مخالف اهداف مدنظر اسلام برای نظام خانواده است و یکی از عوامل کاهش جمعیت محسوب می‌شود.

همچنین توجه به ارزش کار زنان از منظر حسابداری درآمد ملی نیز مورد غفلت واقع شده است؛ یعنی کار زنان به عنوان فعالیت‌های خودمصرفی در نظر گرفته می‌شود و در محاسبات تولید ناخالص داخلی آورده نمی‌شود. درواقع جوامعی که زنان در آن به کارهای خانه می‌پردازند نسبت به جوامعی که زنان در بیرون کار می‌کنند ارزش اقتصادی کمتری ایجاد می‌کنند. ریشه این بحث به منطق و نظریه ارزش حاکم بر حسابداری درآمد ملی است که ارزش نیروی کار زن را تنها در ارزش مبادلاتی یعنی ارزشی که در بازار ما به ازای آن خدمت پرداخت می‌کند، می‌بیند، در صورتی که برخلاف نظریه‌های مطرح شده در باب ارزش اقتصادی لزوماً ارزش کار زنان ارزش مبادلاتی ندارد و اهمیت نقش زن در خانواده فراتر از ابعاد صرفاً مبادلاتی است که در بازار خدمات و کالا تعیین می‌شود. به‌طور مثال شهید صدر (ره)، ارزش اقتصادی را از منظر اسمیت و ریکاردو رد می‌کند و انتساب ارزش اضافی به کار زننده را به‌طور مطلق قبول نمی‌کند. بلکه ایشان میل و رغبت میان دو انسان را در فرایند مبادله هم مورد توجه قرار می‌دهد و به ارزش آن کالا اضافه می‌کند. (زاهدی وفا و باقری، ۱۳۹۳)

بنابراین اگر انجام کار در خانه باعث ایجاد مودت و دوستی و پیوند سرمایه اجتماعی در خانواده شود، دیگر ارزش کار زنان صرفاً ارزش بازاری خدمت مشخص نیست؛ بنابراین آنچه باعث می‌شود که ارزش کار زنان در خانواده مغفول واقع شود تمایز در مفهوم ارزش کار زنان از منظر نگاه دین مبین اسلام با نظریه‌های متعارف غربی است.

اسلام، برای خانواده اهمیت زیادی قائل است و تفاوت‌های حقوقی بین زن و مرد که عمده آن در نظام خانواده است، برای این است که خانواده به درستی شکل بگیرد، تداوم و استمرار و کارکرد لازم را داشته باشد و به اهداف خود برسد. خانواده اهدافی چون ایجاد آرامش، تکثیر نسل و تربیت فرزند دارد. تغییرات و تحولات جامعه اگر در راستای، استحکام خانواده و رسیدن خانواده به اهداف خودش باشد، اسلام آن را به رسمیت می‌شناسد. از منظر اسلام، اگر کارکردن زن منافاتی با اهداف خانواده داشته باشد و نتواند آن اهداف را محقق کند، کار زن را به رسمیت نمی‌شناسد و به همین دلیل اسلام کار کردن و کسب درآمد را به عنوان یک وظیفه و تکلیف مالی به عهده زن نمی‌گذارد، زیرا اگر زن نیز مثل مرد مکلف به این کار باشد، نقش و جایگاه خانوادگی او تضعیف می‌شود.

از طرف دیگر فعالیت زنان در خانواده یکی از مفیدترین و ارزشمندترین نوع کارهایی است که زن می‌تواند داشته باشد و علاوه بر اینکه به تحقق اهداف خانواده کمک می‌کند می‌تواند از منظر اقتصادی هم

مورد ارزیابی قرار گیرد و به‌عنوان یک شغل محسوب شود و تمام آثار یک فعالیت اقتصادی را داشته باشد.

کار زنان خانه‌دار دارای آثار جانبی است که هم برای ارتقای احساس رضایتمندی زن، (بهبود سرمایه انسانی) مؤثر است و هم برای خانواده و جامعه (سرمایه اجتماعی) دارای منفعت و آثار جانبی است. اموری چون احساس امنیت و احساس آرامش در کار منزل، جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی ناشی از کار مختلط زن و مرد نامحرم، پیوند سرمایه اجتماعی خانواده، ایجاد روحیه شورونشاط در خانواده، تعمیق و گسترش عشق، آموزش و تربیت و فرزند آوری می‌تواند مصادیقی از آثار جانبی باشد که منجر می‌شود ارزش کار در خانه توسط زن را ارزشمندتر از استفاده از همین خدمات (تربیت فرزند، تهیه غذا و ...) در ما به ازای بازاری آن نماید. متأسفانه باوجود شکل‌گیری علم اقتصاد خانواده توسط بیکر^۱ (۱۹۹۱) و روش‌های متعارف در اندازه‌گیری و ارزش‌گذاری بر خدمات خانه‌دار در غرب، به دلیل نوع بینش و نگرش اقتصادی به کار زنان آثار جانبی کار زنان در خانواده خصوصاً در اندیشه اسلامی و ارزش‌گذاری آن مغفول واقع شده است.

انجام کارهای خانه مانند جارو کردن خانه، آشپزی، شستن لباس و شیر دادن به بچه، از نظر شرع مقدس اسلام، بر زن واجب نیست و نمی‌توان او را به انجام چنین کارهایی در خانه مجبور ساخت. اگر زن در انجام کارهای خانه، قصد تبرّع نداشته (یعنی قصد نداشته رایگان و بی‌دستمزد کار کند) و به دستور همسرش به امور خانه پرداخته باشد، می‌تواند مزد آن را بگیرد. انجام کارهای خانه از نظر شرعی بر زن واجب نیست، اما وظیفه‌ای اخلاقی و سنتی اسلامی است که زنان جامعه اسلامی با پیروی از فاطمه زهرا(س) آن را با جان و دل پذیرفته‌اند و به این وسیله صفا و گرمی را به خانواده خود هدیه می‌دهند و بنیان خانواده را استحکام می‌بخشند. (محقق حلی، ۱۴۰۳، ۱۸۸)

اهمیت موضوع ارزش کار زنان به‌گونه‌ای است که مقام معظم رهبری از حدیث الْمَرْأَةُ رِيحَانَةٌ تفسیری به شرح زیر بیان فرمودند.

تصور از زن در خانه، تصور یک موجود درجه‌ی دو است که موظف به خدمت به دیگران است. این تصور بین خیلی‌ها هست؛ بعضی به زبان می‌آورند، بعضی‌ها هم به رو نمی‌آورند، اما در دلشان این است. این درست نقطه‌ی مقابل آن چیزی است که اسلام بیان شده است. مکرر عرض کرده‌ام این حدیث معروف را که «الْمَرْأَةُ رِيحَانَةٌ و لیست بقهرمانه» قهرمان، در تعبیرات رایج عربی، به کارگزار می‌گویند؛ در این حدیث می‌گوید خیال نکن زن کارگزار تو داخل خانه است که باید کارهای خانه را انجام دهد؛ این خودش یک فصلی است که از آن چندین فصل گشوده می‌شود:

^۱ Becker

□ مسئله‌ی احترام کار زن در خانه و عدم الزام او.

□ قابل خریداری شدن این کار یعنی قابل مبادله‌ی با پول.

این‌ها در فقه اسلام هست؛ واقعاً فقه ما فقه مترقی و برجسته‌ای است. ۱۳۹۳/۱/۳۰

بر این اساس این تحقیق درصدد است تا با تبیین تمایز ارزش کار زن در دین مبین اسلام در مقایسه با دیدگاه‌ها و نظریه‌های متعارف ارزش، نقاط اشتراک و افتراق آن‌ها را شناسایی نماید و عوامل تأثیرگذار بر کار زن در خانه را به‌عنوان کار اقتصادی به رسمیت بشناسد تا بتواند برای زنان حقوق، حق بیمه، بازنشستگی مبتنی بر شناسایی منابع تأمین مالی مختلف فردی و اجتماعی در نظر بگیرد.

از دستاوردهای این کار چنین خواهد بود که:

۱- کارهایی که خانم‌ها در خانه انجام می‌دهند، از طرف افراد خانواده خصوصاً همسر و هم از طرف اجتماع با ارزش تلقی می‌شود و آن‌ها به انجام کار در خانه تشویق می‌شوند. ۲- زن به دنبال کار بیرون از منزل نخواهد بود و از طریق کار در خانه به اهداف موردنظر خود می‌رسد. ۳- فرصت‌های شغلی بیشتری در شغل‌های اشتراکی بین زن و مرد در اختیار مردان قرار می‌گیرد.

۱-۴- پیشینه پژوهش

در حوزه کار زن در خانه پژوهش‌هایی انجام شده است، اما تاکنون کار زنان در خانه با توجه به آثار جانبی آن بر خانواده و جامعه به‌عنوان یک کار اقتصادی موردتوجه قرار نگرفته و تأثیر آن در رشد اقتصادی و پیشرفت نادیده گرفته شده است که در این تحقیق برای اولین بار به آن پرداخته می‌شود. به برخی از مهم‌ترین پژوهش‌های انجام شده در این حوزه اشاره می‌شود:

در پژوهش مقصودی و بستان (۱۳۸۳)، تحت عنوان بررسی مشکلات ناشی از هم‌زمانی نقش‌های خانگی و اجتماعی زنان شاغل شهر کرمان که به روش پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه انجام گرفته است، ۲۶۰ زن متأهل شاغل در ادارات دولتی شهر کرمان را موردبررسی قرار می‌دهد، نتایج این تحقیق نشان داد، زنانی که رضایت شغلی بسیار کمی دارند، کمتر بر مشکلات برآمده از نقش‌های خانگی چیره می‌شوند، اما درمجموع فراوانی، همه زنان، چه با رضایت شغلی کم و چه با رضایت شغلی بالا، میزان مشکلات خود را زیاد ارزیابی کرده‌اند.

ندری ابیانه (۱۳۸۵)، در مقاله خود با عنوان، خانه‌داری، اشتغال زنان ایرانی، با توجه به بررسی کمی مسئله (پرداختن به جهات اقتصادی و اجتماعی و خدماتی)، چند سؤال مطرح می‌شود که مقاله درصدد پاسخ به آن‌هاست: آیا زنان خانه‌دار جزو اقشار فعال جامعه محسوب می‌شوند؟ اگر نه، چرا؟ شاغل یا فعال محسوب شدن زنان خانه‌دار، چه تبعات و آثاری در پی خواهد داشت؟ چرا زنان ایرانی به

کار بیرون از خانه گرایش دارند و اشتغال چه تأثیری بر عملکرد و روحیات زن و در نتیجه، بر خانواده دارد؟ چرا بین نقش‌های گوناگون یک زن ناهماهنگی به وجود می‌آید و چگونه باید این ناهماهنگی را اصلاح کرد؟ نتایج به‌دست‌آمده حاکی از آن است که حرکت‌های فمینیستی در جهان غرب نتوانسته است راه‌حل مناسبی برای اشتغال زنان در نظر بگیرد؛ و حاصل آنچه انجام‌شده فقر فزاینده جامعه زنان و ستمی مضاعف است. اگر دیدگاه اسلام درباره اشتغال خانگی زنان به منصفه عمل می‌رسید بهترین دفاع از حقوق زنان در جهان به وقوع می‌پیوست و زن بدون آنکه از خانه و خانواده پا بیرون بگذارد، به حقوق مشروع و ارزش حقیقی خود می‌رسید. هرگز مراد از تأکید بر ایجاد تسهیلات برای اشتغال زنان، این نیست که زنان را از خانه به کارهای اقتصادی و کارهای سنگین بیرون از خانه که در شأن آن‌ها نیست، بکشانیم، بلکه مراد آن است که در کنار کار خانگی زن مطابق نظر اسلام، حق آموزش، اشتغال مناسب، تحصیل و ارزش کار خانگی او به رسمیت شناخته شود. بر اساس مبانی قرآنی و تعلیم اسلامی، زنان از ارزش وجودی برخوردارند و شایسته نیست که با پرداختن به امور مالی و اقتصادی از شئون اساسی خود بازمانند. این حقی است بر زنان و نوعی تخفیف تا به آنچه لازم است، بپردازند و نه مانعی برای رسیدن به استقلال اقتصادی؛ «لِّلرَّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ»^۱ پس باید به دنبال راهی دیگر باشیم تا با رجوع به دین و فطرت و عقل سلیم، جایگاه مناسب زن ایرانی در عصر حاضر را دریابیم.

در پژوهش شیروودی (۱۳۸۵)، با عنوان، اشتغال زنان در اسناد حقوق بشر و جمهوری اسلامی اسناد حق کار کردن برای زن، صرف‌نظر از جنس، رنگ، نژاد، عقیده و مانند آن را به رسمیت شناخته است. در اسناد حقوق بشر اسلامی نیز تفاوتی بین زن و مرد در کار کردن به چشم نمی‌خورد. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، آمده است: هرکسی حق دارد شغلی را که به آن مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست، انتخاب کند. قانون اساسی در زمینه حقوق اجتماعی الگویی برای مشاغل زنان ارائه می‌کند: ۱. تشابه حقوقی میان زن و مرد را نفی می‌کند. ۲. تبعیض حقوقی میان زن و مرد را نفی می‌نماید. ۳. تفاوت حقوقی میان زن و مرد را می‌پذیرد. ۴. تعیین مصادیق تفاوت برابر با موازین اسلامی را بر عهده قانون عادی می‌گذارد.

امیر رستگار خالد (۱۳۸۵)، در پژوهشی با «عنوان اشتغال زنان و فشارهای ناشی از کار خانگی» که با انجام یک بررسی پیمایشی در بین ۳۱۱ زن شاغل متأهل در دو منطقه از شهر تهران انجام‌شده است، نشان می‌دهد که مشارکت همسر در کارخانه، تحصیلات وی، احساس برابری زوجین در تقسیم‌کار خانگی، میزان رضایت زنان از شغل خود، انگیزه اشتغال، محتوای شغل، انعطاف شغلی، سابقه کار و ساعات کار هفتگی، منابع مطلوبی برای زنان برای انطباق با اقشار به شمار می‌آیند.

^۱ سوره نساء، آیه ۳۲.

مجتبی امیری مجد و فاطمه زری مقدم (۱۳۸۹)، در پژوهش خود با عنوان رابطه شادکامی و رضایت زناشویی در بین زنان شاغل فرهنگی و خانه‌دار شهر اراک به بررسی می‌پردازند. جامعه آماری شامل کلیه زنان شاغل در آموزش و پرورش شهر اراک و زنان خانه‌دار شهر اراک بود. از میان زنان شاغل ۱۰۰ نفر و از میان زنان خانه‌دار ۱۰۰ نفر که با زنان شاغل از نظر تعداد سال‌های زندگی مشترک و تعداد فرزندان هم‌تا سازی شده بودند به روش نمونه‌گیری انتخاب شدند. که ۱۹ نفر از نمونه زنان شاغل و ۲۷ نفر از نمونه زنان خانه‌دار به دلیل عدم همکاری از نمونه حذف شدند. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه شادکامی آکسفورد و پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ بودند. داده‌ها با استفاده از روش‌های آمار توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد و آمار استنباطی شامل آزمون همبستگی پیرسون، آزمون تی و آزمون خی دو) تحلیل شدند. نتایج نشان داد که: هرچقدر شادکامی بیشتر باشد به همان اندازه نیز میزان رضایت از زندگی زناشویی در زنان شاغل فرهنگی و خانه‌دار بیشتر است. با افزایش شادکامی در زندگی، خلق افراد بالا رفته و دیدگاه آن‌ها در مورد مسائل زندگی جنبه‌ی مثبت‌تری به خود می‌گیرد. همچنین در خلق بالا رفتارهای مثبت و منطقی بیشتر است و واکنش‌های مثبت دیگران را نیز به همراه دارد.

زنان شاغل و خانه‌دار از نظر شادکامی مثل هم هستند و شاغل یا خانه‌دار بودن هیچ تأثیری بر شادکامی آن‌ها ندارد. به این دلیل که به خاطر بقای نسل بشر و غریزه مادری در زنان، شادکامی به‌صورت ارثی در وجود زن نهاده شده است. شادکامی برای نگهداری از فرزند و حفظ نهاد خانواده و ایجاد امنیت و آرامش برای اعضای خانواده ضروری است.

جعفر ابراهیمی و فرزانه صالحی (۱۳۹۰)، در تحقیق خود که با عنوان بررسی مقایسه‌ای میزان رضایت از زندگی زنان شاغل و خانه‌دار به‌منظور نشان دادن تأثیر اشتغال بر میزان رضایت آن‌ها از زندگی زناشویی صورت گرفته است. روش پژوهش، پیمایش از نوع علی-مقایسه‌ای است. داده‌های پژوهش از طریق پرسشنامه استاندارد شده، توسط ۱۵۰ نفر از زنان شاغل (زنان معلم ساکن در منطقه ۶) به‌عنوان گروه کنترل و ۱۵۰ نفر زنان خانه‌دار ساکن در آن منطقه به‌عنوان گروه مقایسه گردآوری شده است. نتایج حاصله از تحقیق نشان داد که با مقایسه متغیر رضایت از رفع تعارض در هر دو گروه می‌توان یافت میزان رضایت از وضعیت رفع تعارض در گروه زنان خانه‌دار کمتر از زنان شاغل است و زنان شاغل عمدتاً رضایت بالاتری در این زمینه دارند. درواقع اشتغال به‌صورت غیرمستقیم می‌تواند بر روی رضایت از این متغیر تأثیر بگذارد. رضایت زنان از مسائل اقتصادی مربوط به خانواده در گروه زنان شاغل نیز پایین‌تر از زنان خانه‌دار است. رضایت از نحوه گذران اوقات فراغت در بین زنان شاغل پایین‌تر از زنان خانه‌دار است. رضایت زنان از انجام کارهای خانه در بین زنان شاغل نیز پایین‌تر از زنان خانه‌دار است.